

OĞUZ
ÇETİNOĞLU

İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. ABDULAZİZ BAYINDIR ile

AİLE İÇİ İLİŞKİLER hakkında konuştuk

Oğuz Çetinoğlu: Aile toplumun yapı taşıdır. Ailenin sağlam olmadığı toplumların sağlam olması beklenemez. Ailenin sağlam olması için de aile içi ilişkilerin sağlıklı yürümesi gerekir. Aile kavramının târifi ile sohbetimize başlayabilir miyiz Hocam?

Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır: Aile ile kast edilen, karı koca, anne baba, kayın-peder, kayınvalide, öz ve üvey evlat, amca, hala, dayı, teyze, gelin, damat, baldız ve kayınbiraderden oluşan geniş bir topluluktur.

Çetinoğlu: Günümüzdeki ‘çekirdek aile’ kavramını kabul etmiyoruz. Çok güzel. Şimdi, ‘Karı-Koca’dan başlayıp aileyi oluşturan fertler arasındaki ilişkilere bakabilir miyiz?

Prof. Bayındır: Karı koca hayatı, aralarında evlenme engeli bulunmayan bir kadınla erkeğin, şahitler huzurunda yaptıkları sözleşme ile başlar. Sözleşmenin geçerli olması için tarafların bülüğa ermiş, rüşetlerini ispatlamış ve zinadan uzak kalmış olmaları gerekir. “Zina eden erkek, ancak zina eden veya müşrik olan bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan bir erkek evlenebilir. Bunlar (namuslu) müminlere haram kılınmıştır.” (Nur 24/3) Zinadan sonra tevbe edip kendilerini düzeltenler namuslu biryle evlenebilirler.

Din farkı, evlenme engeli değildir. Evlenme engellerinin sayıldığı Nisa 23 ve 24. âyetlerde din şartı yoktur. Fakat bir Müslümanın müşrikle evlenmesi tavsiye edilmez. İlgili âyet şöyledir:

“Allah’a inanıp güveninceye kadar, müşrik kadınlarla evlenmeyin. Allah’a inanıp güvenen esir kadın, müşrik kadından elbette daha iyidir; isterse sizi çok etkilemiş olsun. Allah’a inanıp güveninceye kadar, müşrik erkeklerle kız vermeyin. Allah’a inanıp güvenen esir erkek, müşrik-ten elbette daha iyidir; isterse sizi çok etkilemiş olsun. Onlar sizi ateşe çağırırlar, Allah ise kendi izniyle Cennet’e ve günahlardan arınmaya çağırır. Allah âyetlerini insanlara açıklar ki akıllarını başlarına toplasınlar.” (Bakara 2/1221)

Âyetle geçen “daha iyidir” ifadesi, diğerinin kötü olduğunu göstermez. Nitekim Tevbe 31. âyette Yahudi ve Hristiyanların bir bölümünün müşrik olduğu ifade edildiği halde evlenme konusunda onların kadınlarıyla Müslüman kadınlar arasında fark gözetilmemiştir. İlgili âyet şöyledir:

“Kendinizi korumuş, iffetli yaşamış ve gizli dost da tutmamışsanız, iffetli mümin kadınlar ile kendilerine sizden önce Kitap verilmiş olanların iffetli kadınları, mehirlerini verdiğinizde size helâldir. Kim bu imanı örter (bu hükümleri görmezlikten gelir) ise yaptığı boşa gider ve o, Ahirette kaybedenlere karışır. (Maide 5/5)

Karı - koca ilişkilerinin özeti, şu âyetlerdedir: “Erkekler, kadınları koruyup kollarlar. Bu, Allah’ın her birine diğerinden fazla özellikler vermesi ve erkeklerin mallarından (onlar için) harcamaları sebebiyledir. İyi kadınlar, (Allah’a) içten boyun eğen ve Allah’ın korumasına karşılık kimse görmezken kendilerini özenle koruyanlardır. Nüşuzundan (boşanıp gitmesinden) korktuğunuz kadınlarınıza öğüt verin, yataкта onlardan ayrılın ve onları rahat bırakın. Sizi gönülden kabul ederlerse onlara karşı başka bir yol aramayın.” (Ey Müslümanlar!) Eşlerin ayrılacaklarından korkarsanız, bir hakem erkeğin

ailesinden, bir hakem de kadının ailesinden gönderin; uzlaşmak isterlerse, Allah aralarını uyuşturur. Allah bilir ve işin iç yüzünden haberdardır. (Nisa 4/34-35)

Çetinoğlu: Âyetlerin açıklamalarını lütfetmeniz mümkün mü Hocam?

Prof. Bayındır: Erkeğin görevleri 1-Koruyup kollama: Allah Teâlâ, Müslüman, kâfir, hür ve esir ayrımı yapmaksızın kadını koruma altına almış ve namuslu kadınlara “muhsana” yani kalenin içindeymiş gibi korunmuş kadın demıştır. Nikâh ile birlikte onu, kocasının da koruması gerektiği için tekrar muhsana olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Muhsana / evli kadınlarla (evlenmeniz haramdır.)” (Nisa 4/24).

Erkek gücüne göre, eşine bir ev açıp ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidir.

Çetinoğlu: Boşama durumunda ilişkiler nasıl devam etmeli?

Prof. Bayındır: Boşanmış olsalar bile erkek, hanımı iddeti¹ bitinceye kadar onu, o evden çıkaramaz. İlgili âyetler şunlardır: “Ey Nebî! Hanımlarınızı boşadığınızda iddetleri içinde boşayın ve iddetlerini sayın. Rabbiniz Allah’tan çekinin de açık bir fuhuş yapmamışlarsa evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmazlar. Bunlar Allah’ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa kötülüğü kendine yapar. Bilemezsin, belki Allah bunun ardından yeni bir durum ortaya çıkarır.” (Talak 65/1)

“(Boşanmadan dolayı iddet bekleyen) hanımları gücünüze göre oturmakta olduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onlara (evi) dar etmek için zarar vermeye kalkmayın. Hamile iseler, doğum yapınca kadar ihtiyaçlarını karşılayın. Çocuğu sizin için emzirirlerse ücretlerini verin. İşleri aranızda marufa uygun istişareyle yürütün. Karşılıklı olarak zorlanırsanız çocuğu bir başkası emzirecektir.” (Talak 65/6)

Çetinoğlu: Başkaca bir vazife söz konusu mu?

Prof. Bayındır: Allah Teâlâ erkeğe şöyle bir görev daha yüklemiştir: “Vefat ettiğinde geride eşlerini bırakacak olan erkekleriniz eşlerinin, evden çıkarılmadan, bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Onlar çıkarlarsa, kendi başlarına yaptıkları marufa uygun² şeylerden dolayı size bir günah olmaz. Üstün olan ve kararları doğru olan Allah’tır.” (Bakara 2/240)

Çetinoğlu: Mehir konusunda da bilgi lütfeder misiniz?

Prof. Bayındır: Erkek, sadakatinin göstergesi olarak eşine mehir verir. Kur’an’da mehir kelimesi kullanılmaz. Bu âyette mehir yerine dürüstlük anlamında “sadukat” kelimesi kullanılmıştır. Bu ifadenin kullanılması mehirin, erkeğin hanımına karşı sadakatinin işareti olduğunu gösterir. Kadın da ona sadakat gösterecek ve cinselliğini başkası ile paylaşmayacaktır.

Mehir yerine ucur kelimesi de kullanılır. Ucur yapılan işin ödülü anlamındaki ecr’in çoğuludur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Kendinizi korumuş, iffetli yaşamış ve gizli dost da tutmamışsanız, iffetli mümin kadınlar ile sizden önce kendilerine Kitap verilmiş olanların iffetli kadınları, ecirlerini / ödülleri verdiğinizde size helâldir. Kim bu imanı örter (bu hükümleri görmezlikten gelir) ise yaptığı boşa gider ve o, Ahirette kaybedenlere karışır. (Maide 5/5)

Şu âyete göre kadın, nikâhtan sonra

eşyle baş başa kalınca ödüllü hak etmiş olur:

“Bir eşi bırakıp bir başka eşle evlenmek isterseniz, birincisine yığınla mal vermiş bile olsanız ondan hiçbir şey almayın. İftira ederek ve apaçık günaha girerek mi alacaksınız? Nasıl alabilirsiniz? Sizden sağlam bir söz aldılar ve birbirinizle baş başa kaldınız.” (Nisa 4/20-21)

Nebimiz aleyhisselam şöyle demiştir: “Kadınlar konusunda Allah’tan korkun;

onlar yanınızda avânin³ kendilerini sizin için koruyan kimselerdir. Bu konuda canlarının istediğini yapamazlar. Onların sizin üzerinizde hakları, sizin de onlar üzerinde haklarınız vardır. Sizin haklarınız; başkasıyla yatmamaları ve hoşlanmadığınız birinin evinize girmesine izin vermemeleridir.”

Mehir, aynı zamanda erkeğin eşini boşamasının önünde engeldir. Çünkü boşarsa verdiği mehri geri alamayacağı gibi evleneceği yeni hanıma da mehir verecektir.

Çetinoğlu: Kadının görevlerini de konuşabilir miyiz Efendim?

Prof. Bayındır: “Allah’ın (eşlerden) her birine diğerinden fazla özellikler vermesi” (Nisa 4/34) sebebiyle bazı konularda erkekler, bazı konularda da kadınlar öndedir. Bu fark, onlardan birini diğerine muhtaç hale getirir. Allah Teâlâ şöyle buyurmıştır: “Allah’ın birinize diğerinden fazla olarak verdiği şeylere imrenmeyin. Erkeklerle, kendi kazandıklarından bir pay, kadınlara da kendi kazandıklarından bir pay vardır. Siz, Allah’ın ikramını isteyin. Her şeyi bilen Allah’tır.” (Nisa 4/32)

Çetinoğlu: Boşanma hakkı sadece erkeğe mi aittir?

Prof. Bayındır: Erkek gibi kadının da tek taraflı iradesiyle eşini boşama hakkı vardır. Erkeğin kararını eşine hissettirmesi erkeğin nüşûzu⁴, kadının hissettirmesi de kadının nüşûzudur. Nisa 34. âyet kadının nüşûzu, Nisa 128. âyet de erkeğin nüşûzu ile ilgilidir. Nisa 34. âyetin ilgili bölümü şöyledir: “Nüşuzundan korktuğunuz kadınlarınıza öğüt verin”

Nüşuz, gideceği zaman kişinin yerinden hafifçe kalkmasıdır. Bir âyet şöyledir: “Ey inanıp güvenenler! Size toplantılarda “Yer açın!” denince yer açın ki Allah da size yer açsın. Nüşuz edin / ya-vaşça kalkın!” denince de kalkın ki Allah, içinizden inanıp güvenenler ile kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızın iç yüzünü bilir.” (Mücadele 58/11)

Kadın, tek taraflı iradesi ile kocasını

boşayabileceği için onun nüşûzu, eşinden ayrılma isteğidir. Erkek ayrılmak istemiyorsa yapabileceği tek şey, onun endişelerini gidererek ve gönlünü rahatlatarak sözler söylemektir.

Çetinoğlu: Âyet hükmü mü?

Prof. Bayındır: Evet! Eşinin ayrılacağından korkan erkeğe verilen ilk emir şudur: “Onlara va’z edin.” Vaaz, gönlü rahatsız eden bir konuda karşı tarafı, iyiye ve güzele yönlentecek söz söylemektir.

Erkek yataktan ayrıldıktan sonra eşinin de oradan ayrılmasını isteyemez. Bu da Yataktan ayrılan erkeğe verilen emir şudur: “Onları rahat bırakın”

Eğer kadın kararlıysa erkeğe verilen ikinci emir şöyledir: “Yataкта onlardan ayrılın”

Erkeğin yataktan ayrılması emrini Allah verdiği için o emre uyması kocanın onurunu zedelemmez. Kadın da kendine değer verildiğini anlayıp kararını gözden geçirebilir. Bir de ayrılmak istediği koca-dan hamile kalması engellenmiş olur.

Bu emir, darb masterından türetilmiştir. Darbın Arap dilindeki kök anlamı, bir şeyi bir şeyin üstüne vurmak veya sabitlemektir. Kelimenin anlamı, vurulan veya sabitlenen şeye göre değişir. Bir âyette aynı kökten şöyle bir emir yer alır:

“(Kadınlar) Başörtülerinin bir kısmını yakalarının üstüne vursunlar.” (Nur 24/31)

Başörtünün bir kısmını yakalarının üstüne vurmak, açılmayacak şekilde oraya sabitlemektir. Ortam değişince başörtüsü açılabilir. Kadın da daha sonra yatağından kalkar ve evinde rahatça dolaşır. Çetinoğlu: Dövmeye ruhsat verildiğini iddia edenler var...

Prof. Bayındır: V’adribuhunne emrine ulema tam bir ittifakla “onları dövün” anlamı vermiştir ama ona bu anlamı vermek imkânsızdır. Çünkü âyet şöyle devam eder: “Size itaat ederlerse onlara karşı başka bir yol aramayın.”

Çetinoğlu: Boşanmayı erkek teklif ediyorsa...

Prof. Bayındır: Boşamayı erkek yapsa, yataktan ayrılacak olan kadındır. İlgili âyet şöyledir: “(Eşi tarafından) boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç kur⁵ beklerler.” (Bakara 2/228)

Talak Suresi 1. ve 6. âyetlere göre erkek, iddeti bitinceye kadar eşini evden çıkaramaz. Kadın da o süre içinde kocasının yatağına giremez.

Çetinoğlu: Bir de ‘islah’ meselesi var...

Prof. Bayındır: Islah, aradaki nefreti giderme çabasıdır. Islah erkeğin nüşûzunda da vardır ama onda üçüncü şahıslar devreye girmezler. Kadının nüşûzu ile ilgili emir şöyledir: (Eşlerin)

Ayrılacaklarından korkarsanız, bir hakem erkeğin ailesinden, bir hakem de kadının ailesinden gönderin. (Nisa 4/35)

Hakemlerin ailelerden seçilmesi önemlidir. Çünkü onlar eşleri daha iyi tanır. Kadı Şurayh, hakemleri görevlendirirken bu emre uymuştur.

Onlar, eşlerin ayrılmasını yönünde görüş bildirirlerse kadına iftida / ayrılma yetkisi verilir. Onu da şu âyetten öğreniyoruz: “...(Ey erkekler!) *ikinizin de Allah’ın koyduğu sınırlarda duramayacağınızdan korkması dışında kadınlara verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almanız helâl olmaz. (Ey müminler!) Eşlerin, Allah’ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından siz de korkarsanız, kadının fide verip kendini (kocasından) kurtarması her ikisi için de günah değildir. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır; onları aşmayın. Allah’ın koyduğu sınırları aşanlar, yanlış yapan kimselerdir.*” (Bakara 2/229)

Çetinoğlu: ‘Onlara verdiklerinizden...’ ifadesinden ne anlamak gerekiyor?

Prof. Bayındır: Âyetteki, “Onlara verdiklerinizden...” ifadesi, ‘kocanın verdiği malın tamamı’, anlamına gelebileceği gibi ‘bir kısmı’, anlamına da gelebilir. Yetkili makam, hakemlerin görüşüne göre karar verir. Kadının bir suçu yok da erkek, bir başkasıyla evlenmek için eşine baskı yapıyor ve kadın da böyle bir koca ile birlikte olmak istemiyorsa hakemler, çok küçük bir şey vermesini isterler. Kocanın suçu yoksa kadın eşinden aldığı tüm tamamını verir. Nebîmiz zamanında Ensar’dan Sehl’in kızı Habîbe, ayrılmak istediği kocası Sâbit b. Kays ile ilgili olarak şöyle demişti: “Onu ahlak ve din yönünden suçlamıyorum ama Müslüman olduktan sonra nankör olmak istemem. Elimde değil, ondan nefret etmekten kendimi alamıyorum. Allah’tan korkmasam yanıma geldiğinde yüzüne tükürürüm.” Habîbe, son kararını verince Nebîmiz’e: “Onun bana verdiklerinin hepsi duruyor.” dedi. Nebîmiz de Sâbit’e: “Al o malı ondan” dedi. Sâbit malı aldı, Habîbe de gidip ailesinin yanına yerleşti

Eşinden aldığı mehri ve hediyelerin tamamını veya bir kısmını geri verecek olması, kadının boşanmasının önünde bir engel oluşturur. Yeniden evleneceği eşinden mehri alacağı için bu engeli aşmakta zorlanmaz. Ama erkek öyle değildir. O, boşadığı eşe verdiği hiçbir şeyi geri alamayacağı gibi yeni evleneceği eşe de mehri vermek zorundadır. Erkeğin öndeki engel daha büyüktür.

Çetinoğlu: Teşekkür ederim Efendim. Bu konuyu konuşmaya, bir başka sohbetimizde devam ederiz İnşallah

Prof. Dr. ABDÜLAZİZ BAYINDIR:

1951’de Erzurum’un Tortum ilçesinde doğdu. 1976’da Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesini bitirdi. Temmuz 1976’dan 1997’ye kadar İstanbul Müftülüğünde müftü yardımcısı ve uzman olarak çalıştı. Bu süre içinde Fetva Kurulu Başkanlığını ve Şer’iye Sicilleri Arşivi yöneticiliğini yaptı.

1983-1993 yılları arasında İslamî ilimler Araştırma Vakfının ilmi toplantılarını düzenledi. ‘Şer’iyye Sicilleri Işığında Osmanlılarda Muhakeme Usulleri’ isimli teziyle 1984’te İslam Hukuku dalında ilahiyat Doktoru; İslam İktisadiyla ilgili çalışmalarıyla da 1987’de Kelam ve İslam Hukuku dalında Doçent oldu. 1993’te Süleymaniye Vakfı’nı kurdu. 1997 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi oldu. 2003 yılında ise İslam Hukuku Profesörü oldu. Halen bu görevi sürdürmekte olan Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır, Evli ve dört çocuk babasıdır. Arapça, Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

Yayınlanmış Kitapları: *İslam Muhakeme Hukuku / Osmanlı Devri Uygulaması:* (1986). *Işığında Tarikatçılığa Bakış:* (1997), *Kur’an Din ve Devlet İlişkileri Teok-rasi ve Laiklik:* (1999), *Duada Evliyayı Aracı Koyma ve Şirk:* (2001), *Ticaret ve Faiz:* (2002), *Kur’an Işığında Doğtu Bildiğimiz Yanlışlar:* (2005). Çok sayıda yayınlanmış makalesi, ilmi tebliğleri ve bildirileri bulunan Prof. Dr. Abdülaziz Bayındır, evli ve 4 çocuk babasıdır.

¹ **İddet:** Eşi tarafından ilk veya ikinci kez boşanmış bir kadının beklemesi gereken süredir. Adet görenler üç temizlik süresi (Bakara 2/228), adetten kesilmiş veya düzensiz adet görenler üç ay, hamileler de doğuma kadar beklerler. (Talak 65/4) Erkek süre dolmadan eşine dönebilir. (Talak 65/2) Eşleri ölmüş olan kadınlar da 4 kameri ay 10 gün beklerler. (Bakara 2/134) İddet bittikten sonra istedikleri kişiyle evlenebilirler.

² **marufa uygun davranış:** Kur’ân’a uygun davranışdır. Aykırı davranışa göz yumanlar sorumlu olurlar.

³ **Avânin:** İnâyete kökünden âniye’nin çoğuludur. Âniye “kendine özen gösteren ve kendini koruyan kadındır.” (Lisan’ül-arab). Kadın cinsel yönden hedefine sadece kocasını koyar ve kendini onun için korur. Hadiste geçen bu ifade, Nisa 34. âyetin “(İyi kadınlar) Allah’ın korumasına karşılık yalnızken

kendilerini koruyanlardır.” bölümünü doğru anlamayı sağlar. Zaten ilk hadiste geçen “Bu konuda canlarının istediğini yapamazlar.” ifadesi de bunu pekiştirmektedir.

⁴ **nüşuz:** Boşanma niyeti veya kararı

⁵ **kur:** Adetli ileken ilişki yasak olduğu için kadının tek başına kalabileceği dönem, ilişkinin câiz olduğu temizlik dönemidir. Bu sebeple üç kur, üç temizlik dönemidir.